

стародавніх українців. - Рівне "Оріана", 1997- С. 46, 319-327 5. Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. Сборник статей. - Москва "Международные отношения", 1978. - С. 157-167 6. Данилевська О. "Журавлиний край. Мандрівка в минуле з легендами та переказами". - Київ, "А.С.К.", 1998 7. Комиссаров В. Лингвистика перевода. - Москва "Международные отношения", 1980. - С. 101 - 111 8. Коптілов В. Актуальні питання українського художнього перекладу. - Видавництво Київського університету, 1971. - С. 22-48, 114-130 9. Коптілов В. Теорія і практика перекладу. - Київ "Вища школа", 1982. - С. 34-60 10. Попович А. Проблемы художественного перевода. - Москва "Высшая школа", 1980. - С. 26-36 11. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика. - Москва "Международные отношения", 1974. - С. 9-17, 191 12. Рильський М. Мистецтво перекладу. - Київ "Радянський письменник", 1975. - С. 25-93 13. Флорин С. Муки переводческие. - Москва / Высшая школа, 1983. - 183 с. 14. Шевченко Л.І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу: Монографія. - Київ: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2001. - с. 170-180 15. Meyer Richard M. Altgermanische Religionsgeschichte. - Magnus-Verlag, Stuttgart, 1986. - S.2-27, 52-55, 94-111 16. Neckel, Gustav. Walhall. Studien über germanischen Jenseitsglauben. - Dortmund, Druck und Verlag von Fr. Wilh. Ruhfus, 1913. -S. 4-9 17. Reiss K. Texttyp und Übersetzungsmethode - Heidelberg: Groos, 1983. - S. 34, 42-49, 62-68 18. Schneider H. Die Götter der Germanen. -F.C.V. Mohr (Paul Siebeck) in Tübingen, 1938. -S. 1-3

Л. Вергун

СКОРОЧЕННЯ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОСИСТЕМІ "ОСВІТА" ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Загальновідомо, що прискорений розвиток інформаційних технологій та тенденція до економії мовних засобів сприяють зростанню долі скорочень у розмовній мові та на письмі. Широке використання цих форм поряд з повними варіантами термінів є характерною рисою багатьох терміносистем, у тому числі спеціальної англійської лексики сфери освіти. Під спеціальною лексикою розуміються і терміни, і розмовні лексичні елементи, що обслуговують цю галузь.

В англійській мові традиційно розрізняють буквені абрєвіатури (alphabetic), скорочені слова (clippings) та телескопічні слова (blends). Серед скорочень розрізняються термінологічні та розмовні скорочення. Буквені абрєвіатури, у свою чергу, поділяються на ініціалізми та акроніми. На підставі зібраного нами фактичного матеріалу можна зробити висновок про низький відсоток телескопізмів серед решти скорочень та високу питому вагу абрєвіатур.

Е.Ф. Скороходько зазначає, що за своєю природою термінологічні скорочення можуть бути текстові та термінологічні: "Скорочення текстові використовуються одним чи кількома авторами,

причому у кожному окремому випадку (у кожній книзі чи статті) вони обов'язково пояснюються авторами у тексті чи у примітках. Термінологічні скорочення — це загальноживані (інколи стандартні) синонімічні короткі варіанти стандартних термінів. Термінологічні скорочення зазвичай є зрозумілими фахівцям без пояснень” [Скороходько 1960, 53 - 54]. А.В. Муричова у дисертаційному дослідженні розрізняє аббревіатури okazionalni, tekstovi, zagalnopriyняti та аббревіатури-інтернаціоналізми [Муричова 1991, 6].

Отже, синтезувавши згадані класифікації скорочень, можна зробити висновок про існування загальноприйнятих термінологічних скорочень, термінологічних скорочень-інтернаціоналізмів та безеквівалентних скорочень. Характерними ознаками загальноприйнятих та інтернаціональних аббревіатур вважається регулярне відтворення аббревіатури у мові, існування загальноприйнятого значення, широке використання друкованими засобами масової інформації, наявність стійкої фонологічної структури, незалежність від контексту та мовленнєвої ситуації, наявність системних відносин з узуальною лексикою, переважне використання без розшифрування, прояв словотворчої активності, наявність нормативного статусу, включення аббревіатури до лексикографічних джерел [Скороходько 1960, 7].

У нашому дослідженні розглядаються лише термінологічні та розмовні скорочення, а також способи перекладу таких лексичних елементів на українську мову. Відомо кілька шляхів передачі значення скорочень на іноземну мову:

I Переклад: 1) аббревіатурою; 2) розгорнутою формою.

II Транскрипція / транслітерація: 1) аббревіатури; 2) розгорнутої форми.

III Перенесення аббревіатури: 1) скорочення-терміни переносяться як терміни; 2) скорочення-власні назви — як власні назви; 3) скорочення-реалії— як реалії; 4) скорочення-іншомовні вкраплення — як іншомовні вкраплення; 5) скорочення, що перекладаються у їхній висхідній формі, як стійкі словосполучення, перекладаються з урахуванням прийомів перекладу фразеологічної одиниці відповідного типу” [Влахов, Флорин 1986, 316-320].

На підставі вибірки фактичного матеріалу з перекладних і тлумачних словників, періодики, художніх творів та Інтернету (загалом близько 500 одиниць) спробуємо проаналізувати скорочення спеціальної лексики сфери освіти англійської мови у плані їхнього перекладу на українську мову.

Розгляд способів перекладу скорочень терміносистеми освіти буде здійснено за їхніми блоками.

1. Учені звання: *BF (Bachelor of Forestry)* — бакалавр лісництва, *MAT (Master of Arts in Teaching)* — магістр педагогічних наук. Досить часто одна аббревіатура позначає два різних ступені, які неможливо розрізнити без їх розшифрування: *BAS (BASc) 1. (Bachelor of Agricultural Sciences)* — бакалавр сільськогосподарських наук; *2. (Bachelor of Applied Arts)* — бакалавр прикладних наук. У наступному прикладі для уникнення повної омонімії використовуються римські цифри: *MSW I — Master of Social Welfare* — магістр соціального забезпечення, *MSW II — Master of Social Work* — магістр соціального обслуговування. Існують випадки утворення скорочених варіантів вчених звань від початкових літер латинського еквіваленту, що зовсім не позначається на перекладі: *ChB — (Bachelor of Surgery)* (лат. *Chirurgiae Baccalaureus*) — бакалавр хірургії. Як бачимо, більшість скорочених варіантів учених ступенів перекладається повною формою, і тільки у разі необхідності додається пояснення, напр.: *B.A.E. (B.A.Ed.) (Bachelor of Arts in Education)* — бакалавр гуманітарних наук з педагогіки (ступінь, що дає право викладати гуманітарні дисципліни у школі). Слід зауважити, що всі без винятку вчені ступені англійської терміносистеми “освіта” мають скорочені форми, що відрізняє цю підгрупу лексем від аналогічної української, де скорочення зустрічаються не так часто.

2. Назви посад у системі освіти. Тут також використовуються різні види скорочень: *FSA (Foreign Student Adviser)* — амер. консультант у справах іноземних студентів (посадова особа ВЗО, що займається питаннями перебування у країні іноземних студентів та членів їх сімей); *prog* (скор. від *progrinns*) — 1. п проктор, наглядач (в університеті); 2) *v* виконувати обов'язки проктора; *janpu* — шкільний сторож (у Шотландії); *Prof* (скор. від *professor*) — розм. 1) професор; 2) учень (школи). Подекуди постерігаємо омонімію термінів-скорочень різних семантичних груп, як от: Я — 1) від *academician* — академік; 2) від *academy* — академія та А, а — найвища оцінка, “відмінно”.

3. Скорочення, що позначають назви документів про освіту.

Постійні зміни у системі освіти сприяють тому, що ця група скорочень найшвидше застаріває і виходить з ужитку, як сталося, наприклад з *GCE (General Certificate of Education)* — загальний сертифікат (загальне свідоцтво) про освіту, замість якого з'явився *GCSE (General Certificate of Secondary Education)* — сертифікат (свідоцтво) про середню освіту (у Великобританії). Скорочення тут відбувається у більшості шляхом аббревіації, а перекладаються такі скорочення звичайно повним варіантом: *PGCE (Post Graduate Certificate of Education)* — післядипломний сертифікат вчителя (видається після отримання диплома бакалавра).

4. Назви освітніх організацій, асоціацій тощо: *BTEC (Business and Technician Education Council)* — Рада з питань технічної та підприємницької освіти (у бізнесі), *NASDC (New American Schools Development Corporation)* — Організація (товариство) сприяння розвитку шкіл нового типу (CILIA), *NCES (National Center for Educational Statistics)* — амер. Федеральний статистичний центр освіти, *NCTM (National Council of Teachers of Mathematics)* — амер. Національна рада вчителів математики, *BSA (Boy Scouts of America)* — організація "Бойскаути Америки", *DFE (Department for Education)* — брит. відділ освіти, *PTA (parent-teacher association)* — амер. батьківсько-вчительська асоціація (добровільні самодіяльні організації вчителів та батьків, метою яких є розвиток плідних контактів між школою і домом для вдосконалення освіти, зміцнення здоров'я дітей та молоді т. ін.). Скорочення *frat* амер. вживається для позначення як студентського братства, так і члена студентського братства, а також студента із забезпеченої сім'ї.

5. У назвах закладів освіти зустрічаються різні типи скорочень:

а) аббревіатури: *U (university)* — *університет*, *UCLA (University of California, Los Angeles)* — *Лос-Анджельський університет штату Каліфорнія*, *CRC (Cambridge Regional College)* — *Кембриджський регіональний коледж*, *HYP (Harvard, Yale and Princeton)* — *університети Гарварду, Єйлу та Принстону*, *HJS (high junior school)* — амер. *молодша с/ш (7 — 9 класи с/ш)*. У цій підгрупі теж спостерігаємо омонімічні аббревіатури: *OU (Oxford University)* — *Оксфордський університет*, *OU (Open University)* — *Відкритий університет*;

б) скорочені слова: *Ox., Oxf (Oxford)* — *Оксфорд, Оксфордський університет*, *Harv. (Harvard University)* — *розм. Гарвардський університет*, *Poly* — *розм. політехнічний інститут*;

в) змішані скорочення: *B-school* — амер. *школа бізнесу (коледж чи факультет з підготовки спеціалістів з управління бізнесом, особливо на рівні магістратури)*, *prep school (preparatory school)* — амер. *приватна школа, приватні курси (для підготовки до вступу в середній навчальний заклад або ВЗО)*, *grades K through 12 (від K — kindergarten до 12 класу)* — амер. *повна середня школа*;

г) телескопізми: *multiversity* — амер. *мегауніверситет (великий університет, що має у своєму складі кілька університетських містечок з певною автономією)*, *poliversity* — теж саме, що й *multiversity*, *Oxbridge* — *найпрестижніші заклади вищої освіти Великобританії (Оксфорд та Кембридж)*, що має похідне слово *Oxbridgian* — *випускник престижного закладу освіти Великобританії*, *Camford* — те ж, що й *Oxbridge*.

6. Назви тестів, іспитів тощо:

а) абрєвіатури: *ELM* (*Entry Level Mathematics Test*) — амер. тест для визначення рівня знань з математики у вступників до коледжу чи ун-ту, *ACT* (*American College Test(ing) Program*) — амер. тест американського коледжу (один із тестів у системі тестування (оцінювання) студентів при вступі до університету чи переході з одного університету до іншого), *GRE* (*Graduate Record Examination*) — тест вступника до магістратури;

б) скорочені слова: *exam* (скор, від *examination*) — іспит, екзамен, *matric* (скор, від *matriculation*) — 1) розм. вступний екзамен до ВЗО, 2) зарахування до ВЗО, *schols* — розм. конкурсний екзамен (на право одержання стипендії);

в) змішані скорочення: *IQ test* (*intelligent quotient test*) — амер. перевірка розумових здібностей, *C and B* (*college boards*) — вступні іспити (при вступі до ВЗО).

Ця група не уникла омонімії: *SAT* (*Scolastic Aptitude Test*) — тест на здатність до навчання та *SAT* (*Standard Assessment Test*) — тест стандартного оцінювання.

7. Система оцінювання. Тут превалюють буквені скорочення: *C* — “задовільно”, *E* — амер. “незадовільно”, *F* (від *Fail*) — амер. “незадовільно”, *D* — амер. оцінка “задовільно” (є не нижчою середнього рівня), *C* — амер. оцінка “задовільно”, *B* — амер. оцінка “добре”, *P* (від *pass*) — амер. зараховано, *N* (від *no-pass*) — “незараховано” (оцінка у ВЗО за системою “зараховано — незараховано”), *GPA* (*grade point average*) — середній бал (характеристика успішності учня, що вираховується шляхом ділення набраної суми балів на кількість витрачених залікових годин). З наведених прикладів видно, що перекладними відповідниками англійських оцінок-літер є аналоги української описової системи оцінювання з уточненням та подекуди з коментарем.

8. Користувачі освіти (найменування студентів, школярів тощо): *рир* — (скор, від *рирії*) школяр, *co-ed* від *co-educated* — амер. розм. студентка, учениця, *semi* — амер. студент другого курсу університету; *греппіе* — (іронічне) “із багатіїв”, учень приватної привілейованої школи; *grad Student* — післядипломний студент, *frat rat* — сл. член студентського братства. Варто звернути увагу на скорочення-американізми змішаного типу *el-hi students*, що утворилося від *elementary school* та *high school* і позначає школярів взагалі, а також ініціалізм *A. B. D.* (*All But Degree* або *All But Dissertation*) — амер. розм. “Все окрім ступеня” (про докторанта, котрий виконав усі вимоги для отримання ступеня доктора філософії, окрім захисту докторської дисертації).

9. Назви навчальних дисциплін також мають свої скорочені варіанти: *trig (trigonometry)* — шк. *тригонометрія*, *Oral Interp (Oral Interpretation)* — *усний переклад* (інтерпретація), *Con Law (Constitutional Law)* — *конституційне право*, *Cart (Cartography)* — *картографія*, *Brit Lit (British Literature)* — *література Великобританії*, *Astrogit (Introductory Meteorology)* — *вступ до метеорології*, *Calc (Calculus)* — *обчислення*, *PT (physical training)* — *фізична культура, фізкультура*. Лексема *mathematics* (математика) має два національні варіанти скорочень: британський — *maths* та американський — *math*, що є її розмовними варіантами.

10. Терміни системи фінансування освіти: *lab fee (laboratory fee)* — амер. *плата за використання лабораторії* (зі студентів університетів та коледжів), *defer (deferment)* — *відстрочення на рік оплати позики* (на навчання).

11. Загальноосвітня термінологія: *PE (physical education)* — *фізичне виховання*, *RE (religious education)* — *релігійна освіта*, *educreation* — *освіта та виховання*, *D and B (distributive education)* — амер. *освіта з розподілом часу* (поєднання періодів навчання з періодами роботи та періодів без відриву від виробництва).

12. Цікавою, на наш погляд, є невелика група скорочень пенітенціарної сфери, тобто **сфери навчальних виправних закладів для неповнолітніх:** *juvie (або juvey)* — амер. 1) *неповнолітній злочинець*; 2) *колонія для неповнолітніх злочинців*; *JINS* або *jins (Juveniles in Need of Supervision)* — *підлітки, що потребують нагляду*.

13. Елементи групи термінів-абревіатур змішаного типу **суміжної сфери** передаються на українську мову способом розширення та повним перенесенням абревіатури в українську мову плюс коментар (для нефахівців): *M-visa* — *віза категорії M* (видається для в'їзду в США особам, що проходять професійне навчання), *F-1 visa* — амер. *віза категорії F-1* (студентська віза), *J-1 visa* — *віза категорії J-1* (для подорожі у США з наукового та студентського обміну).

14. Окремі скорочення терміносистеми освіти, що не **підпадають під класифікацію:** *ZPD (Zone of Proximal Development)* — *зона найближчого розвитку* (рівень чи ступінь, де студент може виконувати завдання з допомогою вчителя), *prom (скор. від promenade)* — амер. *бал* (в університеті), *Senior Prom* — амер. *випускний бал (вечір) у школі*.

Слід зазначити, що в англійських статтях про освіту можна спостерігати використання кількох видів скорочень поспіль, однак усі вони перекладаються на українську мову, як правило, відповідними повними формами:

"Wife of former **J-MS** grad student honors his work with book." (*Iowa Journalist*, Fall 1997, p. 45)

Дружина колишнього післядипломного студента **факультету журналістики і масової комунікації** вшановує його працю випуском книжки, (переклад наш —Л.В.)

As **IBO** officials in Geneva explain, the **IB** student is one "who values the shared humanity that binds all people together while respecting the variety of cultures and attitudes to life..." (*International Herald Tribune*, Thursday, March 19, 1988)

Як пояснюють офіційні представники **Організації міжнародного бакалаврату**, студент **Міжнародного бакалаврату**— це той, "хто цінить гуманізм, що об'єднує всіх людей, поважаючи різноманітність культур та підходів до життя..." (переклад наш —Л.В.)

"There are no clouds today and we shall have **P. T.** in the playground which I like." (*Miss Read*, "Village school" — Т.С.Л.: "Просвещение", 1977—144 с., С. 82)

Сьогодні немає хмар і у нас буде **фізкультура** на майданчику, що мені подобається, (переклад наш —Л.В.)

Скорочення різних типів широко використовуються в англійській терміносистемі "освіта". Аббревіатури цієї сфери можуть бути національно специфічними, інтернаціональними та мати різну структуру. В ній спостерігається також омонімія аббревіатур як у межах одного блоку, так і між різними блоками. При перекладі аббревіатур необхідно знати їхню повну форму та часто наводити додаткові пояснення, уникаючи формалізму і пам'ятаючи про те, що "скорочення повинно сприйматися одразу і бути зрозумілим..." [Крупнов 1987, 170].

З огляду на те, що більша частина проаналізованих скорочень є термінами-реаліями, а також нехарактерності скорочень для української терміносистеми освіти, майже всі вони перекладаються розгорнутою формою. Скорочені ж форми деяких термінів-інтернаціоналізмів транскодуються, хоча їхні повні аналоги перекладаються повністю: *UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)* — ЮНЕСКО (Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки, культури); переклад терміну *TOEFL (Testing of English as a Foreign Language)* ілюструє спосіб перенесення аббревіатури без змін з перекладом його повної форми — *TOEFL* (тестування (тест або перевірка) з англійської мови як іноземної).

Література:

1. Влахов С., Флорин С. Непереваемое в переводе. — М.: Высшая школа, 1986.— 416 с.
2. Крупнов В.Н. Лексикографические аспекты перевода.— М.:

В.шк., 1987. — 192 с. 3. Мурычева А.В. Структурно-функциональные особенности конфронтируемых аббревиатур (на материале англо-американской периодики). Автореф.: ...канд. филол. наук. (10.02.04) / Моск. обл. пед. ин-т им. Н.К. Крупской.— М., 1991.— 15 с. 4. Скороходько Э.Ф. Вопросы перевода английской технической литературы. — К.: Изд-во Киевского ун-та, 1960. — 86 с.

О.В. Волошина

СТРУКТУРА І СЕМАНТИКА ЕЛІПСИСА В СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Еліпсис як лінгвістичне явище привертає увагу багатьох дослідників. Однак і до сьогодні немає однозначності учених на їх структуру та стилістичні можливості.

У “Словнику лінгвістичних термінів О.С.Ахманової еліпсис тлумачиться як пропуск елемента висловлювання, що легко відтворюється в даному контексті чи ситуації [1: 525]. Нечітке визначення еліпсиса “як елемента висловлювання” дозволяє виділити фонетичний і лексичний типи еліпсису. До першого належать редуція і стягнені форми (do not > don't I am > I'm); а до другого - усічені форми слів (ad < advertisement, + flue < influenza).

У “Лінгвістичному енциклопедичному словнику” за редакцією В.Н.Ярцевої еліпсис визначається як “пропущення у мовленні чи тексті мовної одиниці, яка мається на увазі, структурна “неповнота” синтаксичної конструкції” [2: 42].

Таке тлумачення еліпсису унеможливує зарахування до нього двох вищеназаних типів - фонетичного і лексичного (інакше до еліпсисів треба було б віднести і Jon < Jonathan, Kate < Katherine та ін., термін “скорочена форма слова” тут є, на наш погляд, досить адекватним і достатнім).

Зустрічаються ще більш “вузькі” і конкретні визначення еліпсису, наприклад: “Еліпсис - пропущення одного чи обох головних членів речення, значення яких легко встановлюється в контексті” [4: 139].

Це визначення не дозволяє вести мову про еліпсис артикля, прийменників, сполучника.

Немає однозначності у трактуванні стилістичних можливостей еліпсису. Вважається, що еліптичні конструкції мають підвищений стилістичний потенціал лише того, що вони функціонально прикріплені до розумового стилю і навіть кваліфікують їх як стилістичні фігури.

Інші ж, навпаки, вважають, що еліптичні речення є нормативними для розмовного мовлення, як економічні спілкуванні конструкції, експресивного значення набувають в основному в художніх творах [4: 140].